

Dr. H. van 't Land, Dr. C. Schoemaker, Prof.dr. C. de Ruiter (redactie)

Trimbos zakboek psychische stoornissen

Tweede, herziene en uitgebreide druk

De Tijdstroom, Utrecht

Eerste druk 2005
Tweede, herziene en uitgebreide druk 2008

© 2008 Trimbos-instituut
Omslagontwerp: Cees Brake bno, Enschede.

Uitgegeven door De Tijdstroom Uitgeverij, Postbus 775, 3500 AT Utrecht.
E-mail: info@tijdstroom.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471, en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht, Postbus 882, 1180 AW Amstelveen.

Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 978 90 5898 130 1
NUR 875

Medewerkers

Redactie

Dr. Hedda van 't Land, Trimbos-instituut
Dr. Casper Schoemaker, Trimbos-instituut (inmiddels RIVM)
Prof.dr. Corine de Ruiter, Trimbos-instituut en Universiteit Maastricht

Met bijdragen van

Drs. Neeltje Batelaan, Trimbos-instituut, GGZ Buitenamstel
Dr. Mireille van den Berg, Trimbos-instituut
(inmiddels Erasmus Universiteit Rotterdam)
Prof.dr. Pim Cuijpers, Trimbos-instituut
(inmiddels Vrije Universiteit Amsterdam)
Drs. Saskia van Dorsselaer, Trimbos-instituut
Dr. Christina van der Feltz-Cornelis, Trimbos-instituut
Dr.ir. Ron de Graaf, Trimbos-instituut
Dr. Margreet ten Have, Trimbos-instituut
Dr. Hedda van 't Land, Trimbos-instituut
Prof.dr. Henk Rigter, Trimbos-instituut
(inmiddels Erasmus Universiteit Rotterdam)
Prof.dr. Corine de Ruiter, Trimbos-instituut en Universiteit Maastricht
Dr. Casper Schoemaker, Trimbos-instituut
(inmiddels RIVM)

Met medewerking van

Drs. Toine Ketelaars, Trimbos-instituut
Angita Peterse, Trimbos-instituut
Frédéric Zolnet, Trimbos-instituut

Leden Wetenschappelijke Raad NMG

Prof.dr. Paul Schnabel (voorzitter), Sociaal Cultureel Planbureau
Prof.dr. Aartjan Beekman, Trimbos-instituut
(inmiddels Vrije Universiteit Amsterdam)
Prof.dr. Wim van den Brink, Universiteit van Amsterdam
Dr. Alfons Crijnen, Erasmus Medisch Centrum, Rotterdam
Prof.dr. Hans Koot, Vrije Universiteit Amsterdam
Prof.dr. Jan Neeleman, Universitair Medisch Centrum Utrecht
Prof.dr. Hans Ormel, Rijksuniversiteit Groningen
Prof.dr. Jim van Os, Universiteit Maastricht
Prof.dr. Frank Verhulst, Erasmus Medisch Centrum, Rotterdam
Prof.dr. Durk Wiersma, Rijksuniversiteit Groningen

Externe referenten

Prof.dr. Arnoud Arntz, Universiteit Maastricht
Prof.dr. Ton van Balkom, Vrije Universiteit Amsterdam
Prof.dr. Jan Buitelaar, Radboud Universiteit Nijmegen
Prof.dr. Theo Doreleijers, Vrije Universiteit Amsterdam
Dr. Yvonne van Duivenboden, Gezondheidsraad
Dr. Eric van Furth, Robert-Fleury Stichting, Leidschendam
Prof.dr. Mark van der Gaag, Parnassia, Den Haag
Prof.dr. Onno van der Hart, Universiteit Utrecht
Dr.mr. Martin Hildebrand,
Expertisecentrum Forensische Psychiatrie, Utrecht
Prof.dr. Marcel van den Hout, Universiteit Utrecht
Prof.dr. Anita Jansen, Universiteit Maastricht
Prof.dr. Rolf Kleber, Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg
Dion Kobussen, ADHD Stichting
Dr. Sandra Kooij, Parnassia, Den Haag
Dr. Ralph Kupka, Altrecht GGZ
Prof.dr. Willem Nolen, Rijksuniversiteit Groningen
Prof.dr. Anne Speckens, UMC St. Radboud, Nijmegen
Dr. Jan Spijker, De Geldersche Roos, Trimbos-instituut
Prof.dr. Jan Swinkels, Universiteit van Amsterdam, Trimbos-instituut
Prof.dr. Walter Vandereycken, Katholieke Universiteit Leuven, België
Dr. Carol van Velzen, UMC Groningen
Prof.dr. Roel Verheul, De Viersprong, UvA Amsterdam
Dr. Jaap van Weeghel, Trimbos-instituut

Inhoud

Voorwoord 9

Ten geleide 10

Lijst van afkortingen 11

Inleiding 15

Deel 1 Stemmingsstoornissen

- 1 **Depressie** 25
- 2 **Dysthymie** 51
- 3 **Bipolaire stoornis** 61

Deel 2 Angststoornissen

- 4 **Paniekstoornis** 79
- 5 **Sociale fobie** 97
- 6 **Obsessieve-compulsieve stoornis** 115
- 7 **Gegeneraliseerde angststoornis** 127
- 8 **Posttraumatische stressstoornis (PTSS)** 141
- 9 **Specifieke fobie** 157

Deel 3 Eetstoornissen

- 10 **Anorexia nervosa** 171
- 11 **Boulimia nervosa** 191

Deel 4 Persoonlijkeitsstoornissen

- 12 **Antisociale persoonlijkheidsstoornis** 203
- 13 **Borderline persoonlijkheidsstoornis** 221
- 14 **Cluster A: paranoïde (PPS), schizoïde (SPS) en schizotypische (STPS) persoonlijkheidsstoornissen** 245

Deel 5 Overige stoornissen

- 15 **Schizofrenie** 271
- 16 **Dementie** 293
- 17 **Autismespectrumstoornissen** 309
- 18 **ADHD** 333
- 19 **Somatisatiestoornis en hypochondrie** 357

Voor alle hoofdstukken geldt dezelfde indeling

- Wat is de stoornis?
- Hoe vaak komt de stoornis voor en bij wie?
- Hoe verloopt de stoornis?
- Komen er bij de stoornis nog andere aandoeningen voor?
- Wat zijn de gevolgen van de stoornis?
- Is de stoornis behandelbaar?
- Referenties bij de stoornis

Voorwoord

In mei 1980 was ik in San Francisco op de jaarvergadering van de *American Psychiatric Association* aanwezig bij de introductie van wat sindsdien over de hele wereld bekend is geworden als de DSM-III. De *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Third Edition*, betekende een doorbraak in de beschrijving en classificatie van psychische stoornissen. Onder leiding van de psychiater Robert Spitzer was het gelukt psychische stoornissen van elkaar te onderscheiden op basis van het gedrag van de patiënt. Waarneembaarheid, meetbaarheid en samenhang werden de beslissende criteria voor een diagnose. Voor het eerst werden met dezelfde begrippen nu ook dezelfde ziektebeelden bedoeld. Dat betekende een enorme vooruitgang in de communicatie tussen hulpverleners onderling, maar het gaf ook een beslissende impuls aan het epidemiologische en klinische onderzoek in de psychiatrie. Eigenlijk werd dat toen pas echt goed mogelijk.

Dit Zakboek zou in 1980 nog niet gemaakt kunnen worden en ook nu nog is op veel vragen naar oorzaken, beloop, verspreiding en behandeling van psychische stoornissen geen bevredigend antwoord te geven. Toch is er inmiddels veel bekend en de kennis neemt ook snel toe. In het Zakboek wordt op basis van het beste onderzoek en de meest informatieve publicaties uit de internationale literatuur in heel kort bestek weergegeven wat de stand van zaken is op het gebied van ieder van de belangrijkste psychische stoornissen. Wie zich verder in een bepaald vraagstuk wil verdiepen, vindt ook steeds de verwijzing naar de betreffende literatuur. In 2002 verscheen met steun en op initiatief van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het eerste jaarbericht van de Nationale Monitor Geestelijke Gezondheid. Het Zakboek bundelt nu de door het Trimbos-instituut in de monitor verzamelde kennis, die zich uitstrekt over vrijwel het hele gebied van de psychiatrie en psychopathologie. Ook internationaal gezien is deze uitgave uniek te noemen, omdat nooit eerder op basis van uitsluitend wetenschappelijk onderzoek een dergelijk overzicht is gemaakt.

Prof.dr. Paul Schnabel

Voorzitter Wetenschappelijke Adviesraad Nationale Monitor Geestelijke Gezondheid

Ten geleide

De tweede en herziene druk van het *Trimbos zakboek psychische stoornissen* is aanzienlijk uitgebreider dan de eerste druk. De belangrijkste toevoeging is een actueel overzicht van de werkzaamheid van behandelingen. Verder zijn de volgende psychische stoornissen geheel herzien: de bipolaire stoornis, de paniekstoornis en de sociale fobie. Daarnaast is een aantal nieuwe psychische stoornissen toegevoegd: paranoïde, schizoïde en schizotypische persoonlijkheidsstoornissen (cluster A), somatisatiestoornis en hypochondrie.

De redactie